

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' מוצרי חמץ לאחר הפסח

מטרת הגליון לעורר לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה גליון 472

קמח שנטחן לאחר הפסח והמסתעף

הקדמה: רבים מחובשי בית המדרש נבוכים בנושא של הקמח שנטחן לאחר הפסח, היות שמצד אחד כמה מגדולי הרבנים שליט"א מקילין בזה בשופי, ומצד שני עדיין יוצאים לאור מחקרים ובירורים בנושא חמץ בקמח, וכן יש לפי הנראה בחנויות ביקוש לכך מהציבור המהדרין, ומצאנו לנכון להשתדל לכתוב עיקרי הנושא בקצרה, כדי שאלו שנהגים להחמיר בזה, לדעת בערך 'משקל החסידות' בזה, ומתי 'לוותר' על זה במקום הצורך.

טעמים להחמיר

אלו שנהגים להדר ולא לסמוך על מכירת חמץ (ע' מעשה רב, וע' ישא יוסף על מכירת מנהל שאינו שומר תורה ומצוות) יש מקום לדון שגם הקמח הוא בגדר 'חמץ' ונכלל בחומרא זו כיון שי"א שהקמח הוא חשש חמץ (וכדלהלן).^א

עוד שמענו מועד הכשרות בד"ץ עדה החרדית שאם כתוב 'נטחן ונאפה אחר הפסח', כל הרכיבים (חומרי הגלם) מיוצרים אחר הפסח משא"כ אם כתוב 'נאפה אחר הפסח', הרכיבים (כגון גלוטן (חלבון החיטה), לתת, משפרי אפיה, אלפא – עמילעאז (אנזים) שגדל על מצע חמץ), תמציות המבוסס על כהל דגן, מן הסתם יוצרו לפני פסח, אא"כ תאריך יצור זמן מה אחר פסח (ולמעשה בהרבה מקרים אינו אלא בגדר תערובת חמץ שמקילין עכ"פ לאחר הפסח ראה בהערה).^ב

טעמים להקל בקמח הנמכר במכירה כנהוג

אף לאלו שמחמירים לפנים משורת הדין, ואין אוכלים חמץ שספק אם עבר עליו הפסח או לא, מכל מקום בפשטות יש כמה ספיקות, שאפשר להצטרף לספק ספיקא (ויותר), ואינו אלא קנס דרבנן, ובפרט שבמכירת חמץ קנין כל דהו סגי, וכדלהלן.

(א) החמץ נמכר לגוי, ע' דברי המשנה ברורה (ס' תמח ס"ק יז) שמעיקר הדין כל שהוא גילה דעתו שרוצה למכור את החמץ, בקנין כל דהו סגי (כמובא בגליון הקודם). וז"ל דמאחר דחמץ לאחר הפסח אינו אסור אלא מקנסא דרבנן, ועוד, כיון דחמץ לאחר זמן איסורו בלאו הכי אינו ברשותו, אלא שעשה הכתוב כאלו היה ברשותו לעבור עליו, בקנין כל דהו סגי, דעל כל פנים מגלי דעתה דלא ניחא לה ואפקה מרשותו. עכ"ד.

^א ואף אם להלכה הקמח יש לו דין ספק חמץ שעבר עליו הפסח שלא איתחזק איסורא שלהלכה מותר באכילה, אך כיון שבקל אפשר להימנע מזה, מהיות טוב יש המשתדלים להחמיר בזה. וכן שמענו שהגר"מ שטרנבוך שליט"א, אע"ג שמקיל בקמח לאחר הפסח, כמבואר בשו"ת תשובות והנהגות, אינו נמנע לבחור קמח שנטחן אחר הפסח אם אפשר להשיגו בקלות.

^ב ע' מ"ב ס' תמב ס"ק א בענין חמץ בתערובת שמעיקר הדין מותר לאחר הפסח, ובדרך כלל אין כוית חמץ בכלי (ברכיבים) בתוך כדי אכילת פרס (ע' ריש המ"ב שם, ובאופן זה י"א שאין בל יראה וממילא אין קנס לאחר הפסח), וכן אם החמץ מין במינו בטל ברוב ע' שער הציון ס' תמוז ס"ק קעה, ובמקום הדחק אף מין בשאינו מינו (ע' מ"ב שם ס"ק קה).

ואף אם יש 'מעמדי' שעבר מכירת חמץ שנותן טעם, ע"פ רוב הוה בגדר 'זה וזה גורם' שאינו נאסר. [ונוסף להכל יש מכירת חמץ]. ועמילן וכדו' הוא רק בחשש חמץ.

ויש תרבות בודדות שאע"פ שכתוב 'נאפה' לאחר פסח הכוונה כל הרכיבים. ע' גליון עומק הפשט 56. ראה בקונטרס של הג"ר משה ויא שליט"א 'פסח כשר ושחמ' פירוט מאכלים שונים לאחר פסח. איזה מהם הם בגדר תערובת חמץ שמקילין בהם.

יש לציין שבדרך כלל המאפיות הגדולות שהם בהשגחת בד"ץ העדה החרדית עושים מכירה (ע"י שליח) במעמד כל דיני הבד"ץ (ראה תיאור קצר של המכירה בהערה). והוא הרבה יותר מ'קנין כל דהו'. [אלא שעדיין יש חשש שבעל המאפיה אינו סומך דעתו למכור בשעת החתימה ע' להלן].

(ב) יש סברא לומר שכיון שבעל החמץ עשה לפי מה שהמשגיח אמר לו, לא קנסינן ליה לאחר הפסח, דלא קנסינן מי שעשה כדן (שו"ר שהובא סברא זו בשם החזון איש (קובץ היכלא ח"ח עמ' קמא)).

(ג) ולא עוד, אלא אפילו אם יש עדיין מקום לפקפק בזה שמה המנהל חשב שזה מסמך דתי בעלמא בלי משמעות, בדרך כלל יש עכ"פ ספק שהמנהל למד וידע על חומר המכירה, ובכל זאת הסכים למכור כדן, שהרי אינו מפסיד רק מרוויח מזה (ועוד אמור להיות המשגיח או רב של המפעל שמוטל עליהם להסביר להמנהל על ענין המכירה ועל החומרא שבדבר). ולא עוד אלא שלדעת הרבה פוסקים כל שחתם והמכירה חל ע"פ דין תורה, אין צורך שיהא תוקף חוקי.

(ד) בנושא הקמח: כדי לקבוע שהקמח הוא חמץ ולאסרו לאחר פסח לכאורה צ"ל שאנו בקיאים בודאי שהוא חמץ. וכמבואר במשנה ברורה (ס' תנג ס"ק כח) שכל שלא נתבקעו החיטים אינו ודאי חמץ אלא ספק חמץ, ויש להקל לאחר הפסח שאינו אלא איסור דרבנן. (והרי לפי המציאות בזמננו, אמנם יש חדירת מים לתוך הגרעין, אך אין הגרעינים מתבקעות, ע' להלן).

וכיום מתיזין מעט מים על גרעיני החיטה לפני הטחינה כדי להוסיף להם לחות, והעידו שאע"פ שמתזין רק מעט מים, יש השפעה על קוטר הגרעין ועוד נכנס לחות לתוך החיטה, וע"פ זה פסקו כמה ת"ח שזה ודאי חמץ. אך ת"ח אחרים קבעו שאין אנו בקיאים בזה, והרוצה לפסוק שזה חמץ עליו להביא ראיה (ובפרט לענין קנס דרבנן אחר פסח). ועוד אפילו אם חלק מהקמח נעשה חמץ קשה לקבוע שכל הקמח הוה חמץ והוה חמץ בתערובת שמותר לאחר הפסח.

ע' דברי הגר"מ אפרתי שליט"א (במודעה שפירסם מטעם בהמ"ד להלכה בהתיישבות ניסן תשפ"ד), שחל שינויים בשנים האחרונות בהכנות החיטים לטחינה. פעם היו שורים את החיטים באבמטיות מים, וכיום ההרטה של החיטים נעשית בזילוף תוך כדי שהחיטה משונעת כשאינו עליה טופח על מנת להפחית.

יש ת"ח שסבורים שהכנת החטה בצורה הנוכחית כאשר יש ודאות של כניסת מים לגרעין – זו ראייה שהקמח הינו חמץ, ויש

^א במעמד מכירת חמץ של הבד"ץ עדה החרדית עבר פסח בבוקר מתאספים כל הדיינים של הבד"ץ (בערך תשע), והקונה הוא גוי קבוע (ערבי, שהוא דור שלישי (נכד) של הגוי שקנה את החמץ מהבד"ץ לפני 500 שנה) שמביא סכום גדול של כסף לקנות את החמץ. ויודע היטב (כבר ג' דורות) על ענין וחומרת מכירת חמץ ליהודים.

ועוד כתוב בנוסח שהמכירת חמץ תוקף גם על פי חוקי המדינה, וכמו שהאריך הגר"מ שטרנבוך שליט"א במועדים וזמנים (ח"ג ס' רעט, רסג) שראוי לתקן שיהא נוסח שיש לה תוקף חוקי.

[ואף שאין שם עורך דין בשעת המכירה, ע"פ הסכמת העורך דין ר' וינרוט ז"ל אין צריך עורך דין בשעת המכירה כדי שיהא למכירה תוקף חוקי, אלא בנוסח כתוב שהמכירה הוא יש תוקף על פי חוק].

^ד ואמנם הוזכר שם בשם הא"ר רק להקל במכירה, מ"מ מאחר שציין הא"ר למה שכתב בס"ק ט ושם משמע שהתיר גם באכילה, א"כ צ"ל שמה שהזכיר מכירה לגוי הוא לאו דווקא, וכן בחזון איש ס' קבא ס"ק כד כשהעתיק הא"ר העתיקו בסתמא משמע שהבין מדבריו שהתיר גם באכילה. ולענינו לכאורה יש 'כ"ש' הקמח שלנו שאינו שורה במים רק בלחות מועטת שלדעת הא"ר יש להקל אחרי הפסח (ע' תורת המועדים הל' פסח סוף הספר).

^ה וע' להלן שעד לפני 30 שנה בערך היו מכניסים החיטים למים מרובים ובכל זאת הקילו בזה.

הסוברים כי הזילוף המהיר הינו לתינה שאינה הופכת את הקמח לחמץ מחמתה (ע' **ס' ישא יוסף ח"י ס' צז**) עכ"ל. וכיון שאין אנו רואים את הסימנים היום לקבוע שהוא ודאי חמץ, היינו צריכים להקל מחמת ספק זה כדברי **המשנה ברורה**. שהרי אין אנו בקיאים. וכדי להחמיר צריך מומחה לקבוע שהוא ודאי חמץ (וכנ"ל יש ת"ח שדנו לומר כן). ובפרט בצירוף מכירת חמץ (ע' לעיל), לכאורה אין להחמיר אחר הפסח.

הנהגת גדולי ישראל: אף שיש שינוי במציאות, ניתן להביא קצת סמך מהנהגת גדולי ישראל בדור הקודם, שנהגו למעשה להשתמש בקמח מכור לאחר פסח (**החזון איש והקה"י** (ע' **ארחות רבינו ח"ב עמ' כה ועמ' צג ועמ"ש שהקילו אף בקמח שנשרה במים מרובים**)), וכן **הגר"ש אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה** פ"ו הערה 43) וכן פסק לדינא **הגר"ש וואזנר זצ"ל (עדות הגר"מ שטיין שליט"א)**, ו**הגר"י קרליץ זצ"ל (שיעורי שלמי תודה עמ' עב)**.
שמחות: ועכ"פ הנהיגים להחמיר על המכירה (וכ"ש על הקמח) כשמתארחים אצל אחרים, או בשמחות, וכבר עבר זמן שניתן לתלות שהוא מאחר פסח (ע' **מ"ב ס' תמט ס"ק ה**), אין צריך לחשוש על המכירה וכ"ש על הקמח.

מקום שיש לחשוש שלא עשו מכירת חמץ כלל

אם רוצים לקנות מוצרי חמץ ממקום שניתן לחשוש במוכר שלא מכר חמץ יש לבקש מהמוכר להראות לו את האישור מהרב שמכר דרכו את החמץ, ולוודא שאכן בעל חנות זו מכר את חמצו כדין. ואם אין לו אישור כזה אין לקנות ממנו מוצרי חמץ או **דברים המכילים חמץ** בשבוע שבועיים אחרי פסח, עד זמן סביר שנוכל לתלות שכבר הספיק למכור את המלאי שלו ולקבל סחורה חדשה (**שערי ימי הפסח להגר"י טשנר שליט"א עמ' סח וע' לעיל דברי המשנה ברורה** בס' תמט ס"ק ה).

תאריך יצור אחרי פסח: מתאריך ייצור 29/04/24 (מוצאי יו"ט עד חצות לילה, ובדרך כלל רשום שעת ייצור) ואילך, ובדרך כלל כתוב קוד תאריך ובשנה זו קוד 4120 הוא תאריך הני"ל.

ברכת שהחיינו בימי הספירה

מותר לברך 'שהחיינו' בימי הספירה, וכן לסייד הבית או לקנות בגדים חדשים. וע' **מ"ב ס' תצג ס' ב**, [ולשון אם נזדמן לו שכתב המ"ב הוא לאו דוקא, **בין פסח לשבועות** בשם **הגר"ח קניבסקי זצ"ל**. (וכן ע' **בהל' חג בחג עמ' נז הע' 20**). וביאר **הגר"י קרליץ זצ"ל (חוט שני ח"ד עמ' שעט)** לשון 'אם נזדמני שלא יכוין אדם שיצא לו לברך שהחיינו דוקא בימי הספירה, אלא שאם נזדמן הדבר, מותר אף לכתחילה לברך שהחיינו בימי הספירה. עכ"ד
ויש שכתבו שמה שיש נוהגים מלבד שהחיינו בימי הספירה אינו אלא טעות, מפני שמדמים אותו לימי בין המצרים ואין מקור לזה בפוסקים. מ"מ יש שנוהגים להקפיד על זה שלא לברך שהחיינו בספירה ואף שנוכח הדבר שאינו מוזכר ברוב האחרונים והפוסקים, מ"מ נמצא מקור לזה בכמה ראשונים" שכתבו שאין

י ולכאורה רואים מדברי המשנה ברורה ובשער הציון ס' תסז ס"ק יא, שאף שזה ספק במציאות אם הקמח הינו חמץ, והיה מקום לדון שנחשב ספק בחסרון ידיעה, אך כתב השער הציון להקל בזה, כיון שהוא שאלה של דרבנן ניתן למכרו לעכו"ם אפילו בפסח עצמו ע"ש מ"ב ס"ק ט עכ"ד. וכל זה לפני פסח, אבל אחרי פסח, יש עוד סברה שקבטא דרבנן, ויש ספק שחלק מהחמץ אינוה חמץ תערובת חמץ, וראינו נחשב אפשר לברורי בקל כיון שניתן לברר אצל בעל הבית או במטבח, כל שיש 'אי נעימות' לברר אצל בעל הבית או בעל השמחה (הגר"י קר שליט"א), וכ"ש אם יש חשש פגיעה וכבוד הבריות (ע' פמ"ג פתיחה כוללת ח"ב אות יא).

ה' ע' בס' תשובת ופסקים מחכמי אשכנז וצרפת (נדפס י-ם תשל"ג) ס' סט שכתב: כתב רב שירא גאון בספר המקצועות שאלנו לרבותינו מה טעם המנהג בישראל שאין עושין מלאכה בין פסח לעצרת. ואמרו לנו שני טעמים טעם הראשון על פטירת תלמידי ר"ע וכו' ועל כן גזרו חכמים שלא לעשות שמחה בין פסח לעצרת ושלא לעשות כסות חדשה עד שבועות כו' עכ"ל. ובסי' מנהגי וורמיישא (אות צג) כתב: אין עושין חתונה בין פסח ועצרת ואין מסתפרין ואין לובשים מלבושים חדשים רק בלי"ג בעומר עכ"ל. ובסי' יוסף אומץ (ראב"ד פרנקפורט) ס' תתמה כתב איסור גילוח ולבישת מלבושים חדשים אין נוהגים רק מראש חודש אייר ואילך עכ"ל.
ובסי' לקטי יושר (מנהגי בעל התרומות הדשן או"ח עמ' 93) כתב ואמר (לבעל התרומות הדשן) שמתור באושטרייך לקנות בגד חדש בלי"ג בעומר, כדי להלביש ברגל, וכיון שקנה מותר לתקנו אפילו לאחר ל"ג בעומר, אבל לעצמו לא היה מתקן בגדים לרגל עד אחרי ר"ח סיון. וע' בס' מקור חיים (לבעל החו"י סו"ס תצג). וע' בשו"ת תורת יקותיאל ס' מח שכתב לחלק בין פירות חדשים לבגדים חדשים, דעל פרי חדש מצוה לברך שהחיינו, ולכן יכול לברך בספירה ולא יחמץ המצוה, אבל בלבישת בגדים המחמיר שלא ללבוש בימי העומר תבא עליו ברכה, וכן ע' בשו"ת בצל החכמה (ח"ד ס' מד). ע' כ"ז בס' שער המועדים (שם)

ללבוש בגד חדש וכו' ע' **שער המועדים (להגר"י ספיטמוס שליט"א** פרק ה סעיף ו ובהערות שם) וע"ע **הל' חג בחג (עמ' נט)**. ויש מקומות שאף נהגו איסור בלבישת בגדים חדשים בימי הספירה משום רבוי שמחה ובפרט בגדים חשובים שראוי לברך עליהן שהחיינו [למעט בגדים חדשים קלי ערך]. אכן מעיקר הדין אין איסור בדבר (**שער המועדים** שם, וע' **ישא יוסף ח"א ס' צט**).

ברכת שהחיינו על אבטיח ומלון – (כלאים)

דיני ברכת שהחיינו בארץ ישראל: ראה בלוח ברכת שהחיינו שע"י **בית המדרש להלכה בהתיישבות** וז"ל אין לברך ברכת שהחיינו על אבטיח כיון שרוב אבטיחים המצויים בחנויות הם כלאיים^ט (לצערנו), וגם ישנם מקומות שאפשר להשיג אבטיחים כל השנה (קטנים) ולכן מחמת שתי הסיבות הללו, גם כאשר מגיע עונת הקיץ ויוצאים האבטיח הגדולים והם ניכרים בחידושם, אין לברך עליהם 'שהחיינו', אבל טוב לפטור בשהחיינו על פרי אחר שמתחדש א.

כמו"כ רוב המילונים המצויים בחנויות הם כלאיים (לצערנו), וישנם מקומות שאפשר להשיג מלונים כל השנה – לכן מחמת שתי הסיבות הללו, גם כאשר מגיע עונת הקיץ (באדר – ניסן) והם ניכרים בחידושם, אין לברך עליהם 'שהחיינו', אבל טוב לפטורם בשהחיינו על פרי אחר שמתחדש אז. עכ"ד דברי **הגר"י אלכסנדר מנדלבוים שליט"א** (מחבר **ספר 'זאת הברכה'**) הו"ד ע"י **בהמ"ד להלכה בהתיישבות** (רשימה של פירות 'שהחיינו').

ברכת שהחיינו על פרי מורכב

יש שכתבו שאין לברך ברכת שהחיינו על פרי מורכב מין בשאינו מינו, כיון שנעשה נגד רצון יתברך (ע' **הלק"ט** הובא **בבה"ל ס' רכה** סעי' א ד"ה פרי) ע' **ס' זאת הברכה** פ"ח עמ' 162) ויש אומרים שאפשר לברך (**שאלת יעב"ץ** וכך סתם **הגר"ח קניבסקי זצ"ל בס' שונה הלכות** בדעת **בה"ל** (והסביר **הגר"ח קניבסקי זצ"ל** במכתב שאע"פ שבבה"ל מובאים ב' שיטות, מ"מ משמע שדעת הבה"ל נוטה כהשקפה שיכול לברך שהחיינו (וזאת הברכה שם), אך **הכף החיים** (כו) פסק מחמת מחלוקת שאין מברך.

ויש שיעצו לפטור את הפרי המורכב בפרי חדש אחר (**שו"ת אגרות משה** ח"ב ס' נח, **שו"ת מנחת יצחק** ח"ג ס' כח). ויש מפוסקי זמננו שהכריעו שאמנם אין לברך על הפרי המקורי שהורכב נגד רצון הבורא. אך אם לקחו גרעין מהאילן המורכב ונטעו במקום אחר, מברך על פירות האילן האחר ברכת שהחיינו (**אור לציון** פ"ד ס' מה, וכן הכריע **הגר"ש אלישיב זצ"ל (וזאת הברכה שם)**).

בימינו: וע' **בס' זאת הברכה** (שם) שמאחר שיש כמה צירופים ודעות בפוסקים שאפשר לברך על פרי שגדל בעץ מורכב, ורוב ככל הפירות אינם ודאי מורכב, בזמנינו אפשר לברך שהחיינו, עכ"פ אם אין ידוע בודאות שגדל בעץ מורכב (וע' לעיל שיש מקילין גם בזה).

תספורת ביום שישי כשחל ל"ג בעומר במוצאי שבת

ע' **ברמ"א** (ס' תצג סעיף ב) שאם חל ל"ג בעומר ביום ראשון, נוהגין להסתפר ביום ו' לכבוד שבת. ע"ע בגליון הבא בעזרת ד'.

לתרומות הערות והארות – 0533163916
(מ. הרסקין - מודיעין עילית)

ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com
וכן הגיליון 'ללמוד ולקיים' על סדר הדף היומי

וע' בשו"ת ישא יוסף (ח"א ס' צט) שהגר"ש אלישיב זצ"ל היה מורה שמעיקר הדין מותר לברך שהחיינו בימי הספירה, ואין לדמות לימי בין המצרים ע"ש.

ט' ושמענו מאחד מגדולי רבני בהמ"ד להלכה בהתיישבות, שליטר דיוק אינו רוב נעשה ע"י כלאים אלא כלי האבטיחים ומלונים מגדלים ע"י איסור כלאים (לצערנו), [לוקחים שתיל של דלעת ומכניסים בפנים שתיל של אבטיח או מלון], ואף אם לפעמים נעשה ע"י גוי (שהוא מחלוקת בגמרא אם מוזהר באיסור הרכבה), יש איסור ליהודי לקיים כלאים, והם משקים ומגדלים אותם. עוד שאלנו אם יתכן שיש חקלאים נכרים שמגדלים האבטיח ומלון, וע"י השיב שיכול להיות (כיון שמה שמגיע לשוק, אין על זה פיקוח כיון שאין חשש ערלה, ורק צריכים להפריש תרו"מ, ויתכן שיש חקלאים נכרים בשמיטה (וכדו') שממשיכים למכור בשוק בכל השנים (למסקנא): הקונה אבטיח בשוק אינו ודאי שנעשה ע"י יהודי בעבירה, כיון שיכול להיות שנעשה ע"י גוי וע' שו"ע יו"ד ס' רצז סעי' ב ופי' הגר"א שגוי הזורע בשדה שלו לצורך ישראל, מותר, [ויש חולקים על זה ובחזון איש כלאים ב ס"ק יא הקשה על כך, וע' בט"ז שכוונת הרמב"ם (כלאים א ג) להתיר לומר לנכרי לזרוע כלאים לצורך עצמו ולא לצורך ישראל, (וע' חשוקי חמד זרעים פ"ב מ"א).